

Estetiska lärprocesser i skola och lärarutbildning

Karin Boberg & Anna Högberg

Vad är estetiska lärprocesser? Hur kan vi arbeta med estetiska lärprocesser i grundskolan och i lärarutbildningen? Varför är det viktigt att låta elever och studenter möta estetiska lärprocesser i sina respektive utbildningar? Detta är några av de frågor som ständigt är närvarande i vårt arbete på lärarutbildningen vid Södertörns högskola. I denna text formulerar vi några av de tankar och svar vi har på ovanstående frågor. Även om vi som skriver detta båda är musiklärare på skolan har vi erfarenheter av estetiska lärprocesser inom många olika konstformer, ämnen och skolformer. Vår text kommer därför att pendla mellan olika ämnesområden, mellan musik och andra konstformer samt mellan grundskola och högskola. Med detta bidrag hoppas vi kunna ge en introduktion till varför estetiska lärprocesser är viktigt, hur olika estetiska lärprocesser kan se ut samt exempel på hur man kan lägga upp ett lärande genom estetiska lärprocesser.

Estetiska lärprocesser – i möte med engelska

En högstadieskola ville utveckla sin engelskundervisning för årskurs nio med hjälp av estetiska inslag. Antalet klassbesök bestämdes till fem stycken á sextio minuter och all undervisning skulle ske på engelska. Musikläraren samarbetade med klassens ordinarie eng-

elsklärare. Målet var att eleverna till den femte lektionen skulle ha producerat varsin låt och spelat in den. Den första gången de mötte klassen hade musikläraren plockat ut sångtexter för dem att analysera. Utan att få lyssna på låten fick de gruppvis gå igenom texten och försöka finna svaren på fyra frågor:

Who? Vem kan det vara som sjunger? Vem har skrivit låten?

What? Vad handlar den om? Har den ett budskap?

When? När kan låten ha skrivits? När är den inspelad?

Where? Var utspelar den sig? Var är den skriven?

De fick även gissa vilken genre de trodde att det var. Grupperna fick redovisa sina svar och sedan höra låten.

Andra lektionen visades mindmappingteknik för klassen och de skrev en kort sångtext tillsammans. Sedan fick eleverna börja skriva egna texter utifrån samma teknik. De fick använda sig av rimlexikon och synonymordbok. Till den tredje lektionen skulle den preliminära texten tas med. De gick igenom hur en låt kan vara uppbyggd med intro, verser, refräng, stick och outro. Dessa beståndsdelar skiljer sig beroende på vilken genre man rör sig i. Eleverna uppmanades tänka ut vilken genre de ville ha och omarbetade sin egen text utefter detta i vers och refräng. Inför klassen testade musikläraren några av texterna och improviserade fram melodier i olika genrer till enkelt pianokomp. Eleverna fick själva välja vem som skulle sjunga och spela på deras låt. Det fanns inget tvång att de själva skulle göra det. Inspelningstekniken varierade, men mobilen var vanligast. Den fjärde lektionen gick åt till att färdigställa och spela in sångerna.

Sista och femte lektionen var det dags för uppspel. Eleverna hade i förväg skickat in sin ljudfil och utskrivna text och lärarna var glatt förvånade över nivån på lå-

tarna. Många elever var nervösa när deras låt skulle spela upp, men de insåg att det var samma för alla.

I en utvärdering tyckte eleverna att de hade fått mer ”flow” i sin talade engelska, men också i det skrivna. De kände att de vågade ta ut svängarna mer. Engelskläraren höll med och märkte framför allt förändringen vid uppsatsskrivningar där resultaten blev bättre. Projektet upprepades två gånger till i andra klasser med samma lyckade resultat. Efter tredje projektets slut uttryckte engelskläraren att han nu kände sig förtrogen med arbetssättet och ville pröva själv nästa gång. Detta gjorde musikläraren mycket nöjd; en estetisk läroprocess hade ägt rum och skulle fortgå utan att hon behövde närvara.

Att arbeta med estetiska läroprocesser

Läroprocesser baserade på estetik sätter in ämneskunskapen i ett nytt, ofta oväntat perspektiv. Eleven, eller studenten, får insikt om ett ämne genom att uppleva det på olika sätt. De nya kunskaperna kan synliggöras och bli tydligare för dem om de till exempel får gestalta dem i bild eller förkroppsligas genom att gestalta den i dans. En läroprocess startar ofta i den enskildes förförståelse för ämnet. Att presentera den nya kunskapen genom ett antal olika inlärningsätt lägger grunden för att kunskapen tar sig från förförståelse genom de olika former av kunskaper som lyfts fram i läroplanen: faktakunskap, förståelse, färdighet och förtrogenhet.

Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskaps-

former och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet.¹

Om vi ser till exemplet ovan stod ämnet engelska i fokus. Engelskläraren och musikläraren lät eleverna bearbeta det engelska språket genom många olika kunskaps- och uttrycksformer. Till första övningen valde musikläraren medvetet ut musik som hon trodde att eleverna tyckte om eller hade en relation till. På detta sätt startade hon i deras förförståelse genom en introduktion, att de lyssnade på en engelsk sångtext och analyserade den. Under denna fas fick eleverna *fakta* och en första *förståelse* för hur sångtexter är uppbyggda. Under den andra lektionen visade musikläraren på tekniker för hur man startar skapandet av en egen sångtext tillsammans i grupp. Då fick eleverna fördjupa sin *förståelse* för hur man skapar sångtexter. De fick även börja arbeta med sin *färdighet* i textskapande när de tillsammans skrev en text. Detta fick de fördjupa i och med att de skrev egna sångtexter, satte in dem i en speciell genre och spelade in. Efter arbetet upplevde engelskläraren en utveckling både i talad och skriven engelsk text, eleverna hade blivit mer *förtrogna* i att tala och skriva på engelska och att våga använda sin kreativitet även under engelsklektionerna. Genom att låta individens egna erfarenheter spela in, samtidigt som både kropp och sinne får ta del, i läroprocessen gör vi den nya kunskapen till vår egen. Bernt Gustavsson skriver: ”Läroprocesser tar alltid sin utgångspunkt i det subjektiva, i våra tidigare tolkningar och sätt att förstå tillvaron. Men det är i mötet med ny kunskap, med det som är oss själva främmande och annorlunda som en utveckling sker.”² Många elever erfar att samtidigt som de tillgodogör sig ny kunskap får de ny lärdom om sig själva. I exemplet ovan utvecklade eleverna sin egen identitet i ämnet samtidigt som de vågade pröva på nya metoder för inläring.

¹ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Stockholm: Skolverket, 2011), s. 10.

² Bernt Gustavsson, *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap* (Stockholm: Statens skolverk, 2002), s. 43.

På samma sätt försöker vi i vårt arbete i lärarutbildningen vid Södertörns högskola fånga studenterna där de är just nu och utveckla dem både i de estetiska ämnena, som i vårt fall är musik, och i de teoretiska målen för kursen. Vår undervisning inom estetiska lärprocesser handlar mycket om att få studenterna att våga utsätta sig för sin egen kreativitet och skaparförmåga. Som ett exempel har vi som musiklektörer uppmärksammat att sångrösten upplevs som mycket personlig för studenten. Vi möter ofta studenter som inte vill eller vågar ta ton eftersom de ”vet” att de inte kan sjunga. Eftersom sångrösten ofta är så starkt förknippad med ens person är vårt mål att få alla studenter att sjunga och få dem att i alla fall acceptera sin sångröst men allra helst att tycka om sin sångröst. I vår undervisning hänvisar vi ofta till Helen don Linds ord ”Alla kan sjunga, men det låter olika!”³ Precis som vi låter olika när vi talar, låter vi olika när vi sjunger. Om vi kan bli accepterade för vår talröst, borde vi även bli accepterade för vår sångröst. Att studenter ofta inte litat på sin kapacitet gäller även när vi musicerar på annat sätt. Lärare, och lärarstudenter, har rätt att musicera med elever även om de inte är musikutbildade. Samtidigt ingår vi alla i en kulturell kontext där estetiska värderingar alltid finns närvarande och våra omdömen och värderingar i estetisk aspekt speglar vår egen bakgrund. ”Den sociala dimensionen finns alltid närvarande i en individs medvetande, även om denna dimension inte är artikulerad. I den meningen är estetiken också en politisering av omdöme och värderingar, och uttryck för den sociala distinktionen”.⁴ Många lärare känner att de inte kan använda sig av musik, eller annan konstform, i sin egen undervisning just för att de inte är experter på området eller inte accepterar hur deras musicerande låter. Det är sant att ju mer förtrogna vi blir i ett ämne desto mer estetisk frihet får vi. Det är därför önskvärt med en grundlägg-

³ Gunnell Fagius (red.), *Barn och sång. Om rösten, sångerna och vägen dit* (Lund: Studentlitteratur, 2007), s. 131.

⁴ Fredrik Lindstrand & Staffan Selander (red.), *Estetiska lärprocesser – upplevelser, praktiker och kunskapsformer* (Lund: Studentlitteratur, 2009), s. 12.

gande kunskap om till exempel barns röstläge så att inte barnens röster eller gehör förstörs. Samtidigt behöver man inte vara musiker för att kunna musicera med andra. Alla människor har en kreativ sida och det räcker att man accepterar sin egen röst och kropp och utgår från sina egna förutsättningar så kan man arbeta med estetiska lärprocesser.

För att man som lärare ska kunna iscensätta en estetisk läroprocess behövs en bejakande atmosfär byggas upp i lärorummet. Detta för att främja elevens eller studentens kreativitet. För att våga ge sig hän i konstformerna och i det nya ämnesstoffet måste känslan av att det är okej att göra fel vara närvarande. Allra helst ska det inte finnas ett rätt och ett fel i de övningar som genomförs. Genom att vi bejaktar varandra och problematiserar det som kommer upp kan nya infallsvinklar, ny kunskap och nya insikter komma fram och berika alla närvarande i lärorummet. Ibland har elever och studenter för stor respekt för det *vackert* estetiska – att det, i deras ögon eller öron, *måste* bli något fint. Vi menar att den kreativa estetiska upplevelsen i sig är viktigare än slutresultatet för individens utveckling. Därför behöver vi i vår roll som pedagoger sträva efter att skapa ett klimat som gynnar utveckling och inläring. Vårt bemötande ska ge trygghet inom gruppen så att elever och studenter vågar pröva nya sätt att tänka och agera. Vi vill hjälpa dem att hitta sina kreativa sidor så att de känner sig bekväma med dessa när de väl går ut i verkligheten.

Vad är estetiska lärprocesser?

Om man slår upp ordet ”estetiska” eller ”estetik” i en ordbok finner man många olika betydelser och synonymer. I *Nationalencyklopedin* står som första förklaring: förnimmelsekunskap. Låt oss bryta ner detta ord i två delar, förnimmelse och kunskap. Förnimmelse översätts till en ”psykologisk och filosofisk term för sinnesvareblivningens grundelement”.⁵ Sinnenas vareblivning.

⁵ Göran Hermerén, ”estetik”, i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/>.

Då torde förnimmelsekunskap kunna översättas till att använda alla sinnen för att nå kunskap. Eller som Fiewel Kupfeberg uttrycker det: ”En innebörd av begreppet estetik är (...) att utforska världen med hjälp av alla de sinnen vi är födda med”.⁶ Estetiska lärprocesser kan då beskrivas som att skapa lärprocesser där man lär genom alla sinnen.

Inom varje ämne kan man se en estetisk dimension som kan upplevas sinnligt. Fråga vilken expert som helst inom ett ämne och du kommer få till svar att det självklart finns något eller några områden inom ämnet som är estetiska. Ett exempel inom matematiken är att använda sig av Fibonaccis talföljd för att skapa vackra spiralmönster, dessa mönster som också återfinns i naturen, till exempel i hur kottar, snäckskal och ananaser växer. Harmonin i dessa mönster har många målare och skulptörer tagit fasta på genom att måla i samma proportioner, i form av det så kallade gyllene snittet. Ett annat exempel på estetik inom ett ämne är vissa lärare inom matematik som tycker att det är estetiskt tilltalande när en elev hittar en elegant, enkel och rak lösning på ett problem jämfört med ett svar som tar omvägar och är krokigt. Vi kan uppleva vissa ord som vackra, till exempel tillit, vars innebörd är tilltalande. Detta ord är även estetiskt utformat som en palindrom. Vid närmare eftertanke hittar vi snart estetiska dimensioner inom olika ämnen där vi minst anade att de skulle finnas.

Inom lärarutbildning, i förskola och på många skolor används gärna konstarnas estetiska verktyg och metoder för att eleverna ska få lära sig om något inom ett annat ämne. Hur det ser ut kan skilja sig åt, men det finns några olika användningsområden som ofta återkommer. Ett första exempel är när ett visst ämne och en konstform på något sätt överlappar varandra. Här kan vi till exempel ta bråkräkning inom matematiken och notvärden i musiken. Om vi i detta fall definierar $1/1$, det hela,

lang/estetik (2013-01-30).

⁶ Fiewel Kupferberg, ”Konstnärligt skapande och konstpedagogik i hybrid-moderniteten”, i Lindstrand & Selander (red.), *Estetiska lärprocesser*, s. 109.

till en helnot kan vi sedan höra bråktalen $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{4}$ genom att spela halvnoter och fjärdedelnoter. På detta sätt har vi låtit bråktalen representeras av två olika uttrycksformer, det matematiska och det musikaliska. Läger vi sedan till notskrift eller, som vi tror de flesta av oss varit med om, ritar upp cirklar som vi delar i halv- och fjärdedelar, skapar vackra mönster med dem, har vi gestaltat samma kunskap även i bild. Om vi slutligen sätter ihop våra teckningar och den musik vi skapat till våra matematiska tal har vi inte bara repeterat och bearbetat ämnet för dagen, bråkräkning, utan vi har även gett bråkräkningen en sinnlig upplevelse.

Ett annat sätt att lära sig ett ämne genom konstformer är att reflektera över ämnet med hjälp av konstnärliga uttryck. Det kan ske på många olika sätt, men ett exempel är att använda forumspel (drama) för att visa upp situationer som läraren vill bearbeta på något sätt. I lärarutbildningarna kan studenterna spela upp scener av sådant som de har varit med om under sin verksamhetsförlagda utbildning. Studentgruppen får sedan reflektera över den spelade situationen, göra ändringar i den, spela upp igen och så vidare. Detta i syfte att hitta nya lösningar på problem som uppstått under den verksamhetsförlagda utbildningen. I förskola och skola skulle vi kunna arbeta på liknande sätt när vi talar om olika situationer som till exempel uppstått på rasten. Genom att använda oss av fler uttrycksätt än ord när vi reflekterar kan vi få möjlighet att tränga ännu djupare in i ämnet och kanske se andra lösningar. Om vi även får testa dessa nya insikter i en ofarlig situation, som i lärandrummet, står vi bättre beredda när liknande situationer dyker upp igen.

Ytterligare ett sätt att låta konstformerna samverka med ett ämne är att visualisera något som annars kan vara svårt att förstå. Man kan till exempel förstå olika kemiska reaktioner genom att dansa dem tillsammans. Då får eleven eller studenten se fenomenet hända i rummet samtidigt som hon eller han får en känsla av att vara en del av det. Eller att förstå skolpolitik genom att gestalta alla beslutsvägar genom att bygga upp de olika delar-

na i beslutsprocessen i till exempel skokartonger för att sedan visa hur frågor behandlas genom att bygga upp ett nätverk av garn där frågornas väg fram till beslut syns. I båda fallen har vi fått en sinnlig upplevelse av den kunskap vi ska lära oss.

Ett sista exempel på hur konstformerna kan samverka med andra ämnen är att använda sig av de olika konstformerna för att memorera viktiga fakta. Att skriva ner fakta i en sångtext eller som en dikt har många varit med om, till exempel automatisera talföljder eller alfabetet genom att sjunga det. Ett annat sätt som känns naturligt för många är att gestalta med bild och text det som ska memoreras. Men vi vill också lyfta fram vår kroppsliga intelligens. Att koppla samman viktiga fakta med en dansrörelse eller en förflyttning i rummet kan vara effektivt för vissa människor när det gäller att memorera.

När vi får bearbeta kunskaper genom olika uttrycksformer får vi möjlighet att förstå ett fenomen på många olika sätt. De som förstod från början får möjlighet att bredda sin förståelse genom att få ämnet belyst från fler håll. För de som inledningsvis hade svårt att förstå kan möjligheten att få bearbeta de svåra begreppen och kunskaperna genom andra uttrycksformer ge nya insikter, nya tankevägar och förhoppningsvis en större förståelse för ämnet än vad annars skulle skett.

Estetiska lärprocesser – i möte med rymden

Merkurius, Venus, Jorden, Mars

Jätten Jupiter, Saturnus, Uranus, Neptunus

Allra lä-ängst bort ligger sedan Pluto

Detta är planeterna som snurrar runt vår sol

Detta är planeterna som snurrar runt vår sol

(Text skapad av årskurs 2, melodi trad. Färgsången, Husbygårdsskolan, Stockholms kommun, 2003)

Ett läroplan i årskurs 2 ville arbeta med rymden som tema. Rektor och lärarna på skolan ansåg det vara viktigt att få in konstnärliga metoder i varje klassrum,

varje dag, vilket gjorde att de hade sett till att lärarlaget skulle samarbeta med en konstnär, som både var skådespelare och teaterregissör. När lärarlag och konstnär började planera för det arbete som eleverna skulle genomföra i rymdtemat var de överens om att de både ville ge fakta om rymden och våra planeter som en sinnlig upplevelse av detta. De kom fram till att de skulle bygga rymden, eller rättare sagt vårt solsystem, i ett helt mörklagt rum. Med hjälp av UV-ljus och fluorescerande färg hoppades de på att skapa en känsla av hur det är i rymden. Men först ville konstnären ”plocka ner” planeterna i klassrummet och låta eleverna få känna rymdens rörelse i sina kroppar. Hon lät dem genomföra rymddansen.

I rymddansen ställs läraren som solen i mitten. Därefter placeras nio elever ut på en rad där varje elev representerar en planet (när detta genomfördes ansågs Pluto fortfarande vara en planet). Därefter satte de på musiken och planeterna började dansa i sina omloppsbanor runt solen. När de slutat dansa diskuterade klassen om hur planeterna egentligen rör sig. De kom fram till att planeterna även snurrar kring sin egen axel. De provade att dansa den dansen. De nio eleverna placerades på rad, dansades runt sin egen axel, i omloppsbanor runt solen. Diskussionerna fortsatte. Då kom en elev på att en del planeter har månar. De kopplade på månar till planeterna genom att de elever som var månar lade sin hand på planetens axel. De provade att dansa den dansen. De nio eleverna (planeterna) placerades på rad, dansades runt sin egen axel, med rätt antal elever (månar) kopplade till sig, i omloppsbanor runt solen. De fortsatte att diskutera i klassen och kom fram till att även månarna snurrar kring sin egen axel. De provade även den dansen. De nio eleverna (planeterna) placerades på rad, dansades runt sin egen axel, med ett an-

tal elever (månar) dansades runt sin egen axel, koplade till planeterna, i omloppsbanan runt solen. Klassen kom efter denna dans överens om att det är väldigt snurrigt ute i rymden.

Därefter startade arbetet med att skapa rymdrummet. De var tre klasser som samarbetade så de hade delat upp planeterna och stjärnbilderna mellan klasserna. Efter att ha listat ut vilken färg det tyg, papper och annat material de hade till hands fick i UV-ljus började de skapa planeter, stjärnbilder, farkoster, rymdfigurer (både verkliga och fantasifigurer)...

När allt som skulle finnas inne i rymdrummet var klart började de hänga upp sina planeter, stjärnor, farkoster och annat som eleverna tyckte skulle finnas i rymden. Under tiden som allt detta arbete pågick läste eleverna om rymden och skrev texter och forskade, de räknade rymdmatematik och skrev rymdsånger. Allt genomsyndes av rymden under några veckor.

För att verkligen lära sig på djupet fick eleverna som slutuppgift att guida alla andra elever på skolan i rymdrummet, det vill säga alla elever från årskurs 1 till årskurs 6. De tog in några få elever i taget, rymdrummet var rätt litet, de stängde dörren, satte på rymdmusiken, tände solen i hörnet och slutligen tände UV-lampan och eleverna kände det som om de flög mitt ute i rymden. Det enda som talade om att det inte var så var trycket under fotsulorna mot marken. När besökarna kommit över chocken berättade årskurstvåeleverna om alla planeter och sjöng sin rymdsång. Upplevelsen var stor både för årskurs tvåeleverna, som guidade, och för de elever som blev guidade. Årskurstvåelevernas kunskaper om rymden bestod i många år efter dessa veckors arbete.

Här ser vi en estetisk lärprocess som tar tillvara på många av de sätt man kan använda de estetiska uttrycksformerna för att ge en sinnlig förståelse för ämnet rymden och vårt solsystem. För att tydliggöra den estetiska lärprocessen vill vi koppla detta till de olika sätt av estetiska lärprocesser som vi beskrivit under förra rubriken ”Vad är estetiska lärprocesser?”

Som vi tidigare har framhållit finns det inom varje ämne och ämnesområde estetiska dimensioner. I just denna återberättelse av rymdtemat framkommer inte om de fick se på bilder från rymden, de vackra planeterna, månarna och solen. Vi kan anta att de gjorde det i samband med att de skulle skapa planeterna och stjärnbilderna till rymdrummet. Vi kan också anta att lärarna tagit upp det vackra i den symmetri och logik som finns i rymden när de räknade rymdmatematik. Utöver att ta upp dessa estetiska delar av ämnesstoffet i temat fick eleverna lära sig om rymden genom estetiska lärprocesser. Till exempel fick de skapa egna sånger om planeternas placering i förhållande till solen för att memorera ordningen på dem. Medan de skrev sången var de tvungna att förhålla sig till både rytmen i de olika planeternas namn som i vilken ordning de ligger. Under tiden eleverna jobbade med att få ihop ordens rytm och ordning för att passa en melodi de var nöjda med repeterade de fakta. Även efteråt, när sången var klar, kunde de snabbt repetera och komma ihåg planeternas placering genom att sjunga den sång de själva gjort.

Under temats gång fick de även visualisera något som annars kan vara svårgripbart. Detta skedde både genom dansen som genom skapandet av rymdrummet. När de presenterade planeterna genom att ”plocka ner dem” i klassrummet och dansade dess rörelser fick eleverna se en miniatyr av planetsystemet och hur det rör sig. När de sedan började skapa planeter och stjärnbilder till rymdrummet fick de ytterligare möjligheter att visualisera ämnet genom att de med händerna skapade planeter, stjärnor, rymdfarkoster och rymdgubbar. Samtidigt fick de möjlighet att reflektera i de många, både faktamässiga och filosofiska, samtal som pågick medan de skapade de olika delarna som skulle bli

rymdrummet. Finns det liv på andra planeter? Varför ser det ut som det gör i rymden? Vad är Saturnus gjord av? Vilken färg ska det vara? Hur långt är avståndet mellan Solen och Pluto?

Hittills har eleverna mött de estetiska uttrycken dans, musik och bild. I guidningen fick de möta ytterligare en, berättarkonsten. I och med att de skulle presentera sina kunskaper för andra var de tvungna både att välja ut vad som var viktigast att berätta och att bestämma sig för, och öva in, hur de skulle berätta allt detta. Eleverna fick ytterligare en gång repetera fakta och tolka den genom ett nytt estetiskt uttryck. Dessutom kan vi gissa att det var många blandade känslor med när de till slut skulle guida de andra eleverna i skolan genom rummet, till och med sådana som var dubbelt så gamla än de själva.

Genom att hitta begrepp som är gemensamma inom ämnet och konstformer, genom att reflektera och bearbeta nya kunskaper med hjälp av någon eller några konstformer får vi möjlighet att använda många av våra sinnen för att förstå och lära oss. Inte sällan är de estetiska inslagen också sammankopplade med en känsla som ytterligare stärker våra möjligheter att minnas vår kunskap. Det sker samtidigt som vi lär oss att arbeta inom konstformerna.

Estetiska lärprocesser i lärarutbildningarna

Vilka sinnen kommer då en elev eller student i kontakt med i en lärprocess? Inom ämnet estetiska lärprocesser arbetar vi främst med de konstnärliga uttrycken bild, drama, dans och musik och de sinnen vi kommer i kontakt med genom dem. Samtidigt menar vi att estetiska lärprocesser har en vidare innebörd. För att lära genom alla våra sinnen behövs det mer. För att verkligen förstå ämnet kemi kanske vi måste smaka och lukta. För att lära ett nytt språk behöver vi höra någon som talar språket för att förstå hur det uttalas. För att fullt ut förstå skillnaden mellan två olika material behöver vi ta och känna på det. Ja, det finns många exempel på hur sinnena kan blandas in i en lärprocess. Genom att vi blandar in sinnena i lärprocesserna levandegör vi

det kunskapsstoff som ska läras in och kunskapen fastnar både i kroppen och i knoppen.

I framtiden behöver vi fortsätta att utveckla samverkan över ämnesgränser inom lärarutbildningen. Det är en kreativ utmaning att tillsammans hitta lösningar för att utveckla och integrera olika ämnen med varandra. Med en konstnärlig aspekt på det vetenskapliga inom de olika utbildningarna gynnas studenternas utveckling till att bli bra pedagoger samtidigt som det stärker deras bildning. Tryggheten skapar grunden för fritt skapande. För att estetiska lärprocesser ska få genomslag i skolan måste vi ge studenterna redskap för hur man kan för in sådana i olika ämnen. Genom att vi själva samarbetar i mångvetenskapliga kurser, där även de estetiska ämnena är med, visar vi hur olika ämnen kan samverka för att nå gemensamma kunskapsmål.

Vad är det då en lärare behöver ha med sig för att möta dagens barn och ungdomar i förskola och skola och vad behöver dessa barn och ungdomar utveckla för att möta framtiden? För att ta sig fram i dagens samhälle måste man kunna förstå många olika *språk* såsom bildspråk, det musikaliska språket, kroppsspråket med flera. Tidigare har man klarat sig bra i det svenska samhället genom att förstå och göra sig förstådd med tal och text, till exempel genom att besöka en bank eller skatteverket och prata med dem för att få svar på sina frågor eller att läsa och fylla i en blankett med mera. Idag sköts alltmer av våra liv genom datorers hjälp där vi ska klara av att navigera runt och hitta den information vi söker, vi ska betala räkningar via internetbank, vi får information genom film och så vidare.

Framför allt inom reklam- och försäljningsbranschen har man skapat sinnliga upplevelser för att få oss som trogna kunder. Lägg därtill att våra barn och ungdomar ofta leker med varandra via digitala medier genom olika datorspel eller *communities* som innehåller mängder av tecken, språk, estetiska uttryck och sinnliga upplevelser. Om vi försöker se in i framtiden finns det inget som tyder på att detta inte kommer att utvecklas än mer under de närmsta åren. Denna utveckling måste en lärare vara medve-

ten om för att förstå sina elevers livsvärldar bättre. Likaså behöver läraren kunna använda sig av detta i sin undervisning för att kunna fånga eleverna där de befinner sig och på så sätt ge förutsättningar för eleverna att nå sin fulla potential.

För att nå fram till alla i klassrummet behöver vi som lärare variation i våra arbetssätt och använda sådana språk som de som ska lära sig lättast förstår. Om man som lärare startar utifrån den lärandes livsvärldar möjliggör man en mer lustfylld och mer intresseväckande lärandesituation. Men för att våra lärare i förskola och skola ska ha möjlighet att undervisa på ett sådant sätt behöver de själva få grundläggande kunskap i de olika estetiska språk som används.

Estetiska lärprocesser i grundskolan

För att detta ska kunna bli verklighet inom grundskolan behövs kompetensutveckling, om barn och ungdomars sätt att söka information idag och om hur man kan använda sig av olika medier och olika språk i undervisningen. I detta är estetiska lärprocesser en del. För att lärarna ska kunna göra det möjligt för eleverna att lära sig genom sitt språk behöver lärarna själva utsetta sig och själva pröva på att arbeta inom olika estetiska lärprocesser. Egen erfarenhet av estetiska lärprocesser och en medveten insikt hos lärarna är av stor vikt för att det faktiskt ska hända i klassrummet.

I skolinspektionens granskning av musikämnet 2011 framkommer att det sällan förekommer ämnesövergripande arbeten där musikämnet finns med.⁷ De nämner att skolans organisation är en anledning till att samarbete mellan musikämnet och andra ämnen på skolan så sällan förekommer. Musiklärarna arbetar ofta helt ensamma, utan ämneskollegor att diskutera ämnet med. Där har vi som utbildar blivande lärare en viktig uppgift. Vi behöver bygga broar även mellan olika lärarutbildningar. Det

⁷ Skolinspektionens granskning 2011: <http://www.skolinspektionen.se/sv/tillsyn--granskning/kvalitetsgranskning/genomforda-kvalitetsgranskningar/musik/> (2013-01-31).

finns musiklärare som under hela sin utbildning inte träffar någon annan lärarkategori än sin egen förutom när de är på sin verksamhetsförlagda utbildning. Detsamma gäller lärare som undervisar i andra ämnen än musik, det vill säga att de inte under sin utbildning får träffa någon musiklärare. Detta gynnar inte ett gott samarbete mellan musikämnet och övriga ämnen på skolorna.

Skolinspektionen avslutar sin rapport om musikämnet så här:

Ämnets roll i skolan är oklar och möjligheten att arbeta ämnesövergripande används sällan. Estetiska lärprocesser kommer sällan till uttryck i skolans arbete. Musikämnets stora möjligheter kan alltså tas tillvara i långt högre grad än vad som görs idag.⁸

Vi önskar att lärare inom förskola och skola i högre grad än vad som idag är fallet ser sin egen kapacitet inom estetiska lärprocesser. Att koppla ihop till exempel musik och matematik, drama och historia, bild och religion är enkla sätt att få in estetiska lärprocesser på fler fronter. Att kunna se hur fysik eller kemi kan uttryckas i dans och rörelse är också av stor vikt. Magnetism, gravitation... visa hur ett batteri fungerar. I Lgr11 står skrivet under övergripande mål och riktlinjer: "Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet att arbeta ämnesövergripande".⁹ Vidare framhålls det om skolans värdegrund och uppdrag: "Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas."¹⁰ Det bör åligga skolan att ta in de sinnliga och estetiska dimensionerna liksom de ämnesövergripande. Här skulle lärarutbildningen kunna hjälpa lärarna i grundskolan att implementera Lgr11 genom att satsa på fortbildning inom de estetiska

⁸ Skolinspektionens granskning 2011.

⁹ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011 (Stockholm: Skolverket, 2011), s. 14; <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>.

¹⁰ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, s. 10.

områdena och på allvar ta upp diskussionen hur de traditionellt estetiska ämnena kan skapa fruktbara och utvecklande samarbeten med övriga ämnen på skolan. Först och främst bör vi ge redskap till lärarstudenterna att kunna nå ovanstående övergripande mål med sina kommande elever.

Sammanfattning

Vi har i denna text förklarat vår syn på och vår tanke med estetiska lärprocesser i utbildning i stort men framförallt i grundskolan och i lärarutbildningen. Genom att utgå från varje elev eller students förförståelse kan vi med hjälp av och genom estetiska lärprocesser ge en sinnlig upplevelse av det som eleven eller studenten ska lära sig. Genom att koppla kunskaperna till sinnliga upplevelser bevaras kunskaperna på ett djupare plan inom oss och vi minns dem längre. Vi har konstaterat att samarbeten mellan musikämnet och övriga ämnen i grundskolan knappt förekommer. Skolan behöver omvärdera vikten av sinnliga upplevelser och estetiska uttryck i allt lärande i skolan idag.

Estetiska lärprocesser är ett ämnesfält som fortfarande håller på att formas. Det krävs mer forskning för att nå ut med detta på fler lärosäten, skolor och förskolor. Vi som arbetar med estetiska lärprocesser har ett praktiskt kunnande som vi behöver sätta ord på. Utan eldsjälur som brinner för sina konstarter – eller lärare med stor kreativitet – kommer vi ingenstans. Att vara kreativ och tänka i annorlunda banor kräver mycket mod och energi. I slutändan kommer denna process ge mer energi än den tar – hos både lärare, studenter och elever.